

Research Paper

Relationship Between the Feeling of Insecurity and Social Responsibility After the COVID-19 Pandemic in Tabriz, Iran

*Fattaneh Hajilou¹ , Mohammad Bagher Alizadeh Aghdam² , Mostafa Rostami¹

1. Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

2. Department of Social Sciences, Center of Excellence in Health Sociology, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Citation Hajilou, F., Alizadeh Aghdam, M. B., & Rostami, M. (2024). [Relationship Between the Feeling of Insecurity and Social Responsibility after the COVID-19 Pandemic in Tabriz, Iran (Persian)]. *Disaster Prevention and Management Knowledge*, 14(1):24-43. <https://doi.org/10.32598/DMKP.14.1.789.1>

<https://doi.org/10.32598/DMKP.14.1.789.1>

ABSTRACT

Background and objective Social responsibility is one of the most important social characteristics that becomes more important when natural and human hazards occur. The current research aims to examine the relationship between the feeling of insecurity and social responsibility after the COVID-19 pandemic in Tabriz, Iran.

Method This is a quantitative survey study. Participants were 384 residents of Tabriz city aged 18-70 years who were selected using multi-stage cluster method. Data were collected using questionnaires.

Results There was a significant and inverse relationship between the feeling of insecurity and social responsibility. People's social responsibility was significantly different based on gender, educational level, and occupation, but there was no significant difference based on age.

Conclusion The COVID-19 pandemic had a role in reducing the social responsibility of people in Iran by creating a sense of insecurity in social interactions.

Keywords Feeling of insecurity, COVID-19, Social responsibility

Article Info:

Received: 12 Jan 2024

Accepted: 13 Mar 2024

Available Online: 01 Apr 2024

* Corresponding Author:

Fattaneh Hajilou, Assistant Professor.

Address: Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Tel: +98 (41) 33392286

E-mail: fhajilou@tabrizu.ac.ir

Copyright © 2024 The Author(s);

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

Extended Abstract

Introduction

Social responsibility is one of the most important social characteristics that becomes more important when natural and human hazards occur. Social responsibility is one of the features that can help improve a society, because social planning and policy making will not be supported without paying attention to people's sense of attachment to the society. Various factors can affect social responsibility. In societies where natural and man-made disasters affect people's lives, the feeling of insecurity needs to be studied and investigated. During the COVID-19 pandemic, friends and neighbors became "familiar strangers" due to feeling insecure about getting close to each other which can affect social and economic relations. The decrease in social relations can lead to indifference, apathy, despondency, insensitivity in social life. In various theories about the feeling of insecurity, it has been emphasized that increased feeling of insecurity manifest itself in isolationist and antisocial behaviors, and destroys good human qualities such as sociability, mutual trust, feeling of belonging to the community and satisfaction from this belonging. This issue limits rational decision-making and the ability of people to control their own behavior. Tabriz was one of the cities in Iran with high infected cases during the COVID-19 pandemic due to having high number of administrative, political, and medical centers. This study, which was conducted in Tabriz city, aimed to investigate the relationship between the feeling of insecurity and social responsibility after the end of COVID-19 pandemic

Methods

This is a quantitative survey study. Participants were 384 citizens of Tabriz aged 18-70 years old who were selected using a multi-stage cluster sampling method. We designed a social responsibility scale by using the items from the [Mergler and Shield's](#) personal responsibility scale for adolescents, Gough's social responsibility scale, and Nemati's social responsibility questionnaire. It had 42 questions and seven dimensions including self-management, orderliness, legality, trustworthiness, accountability, organizability and progressiveness. To measure the feeling of insecurity, [Zamani et al.'s \(2021\)](#) questionnaire was used which has 9 items. In two questionnaires, the items are rated on a Likert scale from 1 to 5, with higher scores indicating higher level of social responsibility and feeling of insecurity. Educational level, occupa-

tion, age and gender of participants were also recorded. The questionnaires' reliability was confirmed according Cronbach's α values of 0.854 (for the social responsibility scale) and 0.70 (for the feeling of insecurity scale).

Results

The mean total score of the feeling of insecurity was 24.88, which is lower than the median score. Also, the mean total score of social responsibility was 95.94, which is lower than the median score. There was a significant and inverse relationship between the feeling of insecurity and social responsibility. The social responsibility of people was significantly different based on gender, educational level and occupation. Men had higher social responsibility than women. Also, people with higher educational level had higher social responsibility. Unexpectedly, the unemployed people had higher social responsibility and those working in the public sector had lower social responsibility than other occupation groups. There was no significant difference in social responsibility based on age.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

In this study, no experiments on animal or human samples were conducted. All publication ethics were observed.

Funding

This article was extracted from the master's thesis of Mostafa Rostami approved by the Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, [University of Tabriz](#). This research did not receive any grant from the funding agencies in the public, commercial, or non-profit sectors.

Authors' contributions

Validation, supervision, project management: Fattaneh Hajilou and Mohammad Bagher Alizadeh Aghdam; Aanalysis, investigation, resources, initial draft preparation, visualization, editing & review: Fattaneh Hajilou and Mostafa Rostami; Conceptualization and methodology: All authors.

Conflicts of interest

The authors declare no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors would like to thank all participants for their cooperation in this research.

مقاله پژوهشی

تبیین جامعه‌شناختی رابطه احساس ناامنی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی پس از خاتمه بحران کووید-۱۹

فتانه حاجیلو^۱، محمدباقر علیزاده اقدم^۲، مصطفی رستمی^۱

۱. گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۲. گروه علوم اجتماعی، قطب علمی جامعه‌شناسی سلامت، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

Citation Hajilou, F., Alizadeh Aghdam, M. B., & Rostami, M. (2024). [Relationship Between the Feeling of Insecurity and Social Responsibility after the COVID-19 Pandemic in Tabriz, Iran (Persian)]. *Disaster Prevention and Management Knowledge*, 14(1):24-43. <https://doi.org/10.32598/DMKP.14.1.789.1>

doi <https://doi.org/10.32598/DMKP.14.1.789.1>

حکیده

زمینه و هدف: مسئولیت‌پذیری اجتماعی یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های اجتماعی است که هنگام بروز مخاطرات طبیعی و انسانی، اهمیتی مضاعف می‌یابد. هدف پژوهش حاضر تبیین جامعه‌شناختی رابطه احساس ناامنی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی پس از خاتمه همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ در شهر تبریز است.

روش: پژوهش حاضر به شیوه کمی و از طریق پیمایش انجام شد. جامعه آماری آن شهروندان ۱۸ تا ۷۰ سال شهر تبریز بودند که ۳۸۴ نفر از آن‌ها براساس فرمول کوکران به‌عنوان نمونه آماری با شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای و به‌صورت تصادفی انتخاب و بررسی شدند.

یافته‌ها: نتایج به‌دست‌آمده از بررسی داده‌های حاصل از تحقیق نشان داد ارتباط معنی‌دار و معکوس بین احساس ناامنی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی وجود دارد. همچنین نتایج به‌دست‌آمده نشان داد مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد برحسب جنس، تحصیلات و شغل آن‌ها متفاوت است، اما سن پاسخگویان رابطه‌ای با مسئولیت‌پذیری اجتماعی آن‌ها ندارد.

نتیجه‌گیری: انسجام و تعلق اجتماعی در جامعه می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی خدشه‌دار شود و کنش‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد. احساس ناامنی از عوامل اجتماعی است که می‌تواند ارزش‌های اجتماعی همچون احساس تعلق و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را کاهش دهد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد همه‌گیری کرونا با تقویت رفتارهای انزواگرایانه ناشی از انقطاع روابط اجتماعی و دوری‌گزینی افراد به‌واسطه ایجاد حس ناامنی در تعاملات اجتماعی، عاملی در کاهش مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد بوده است.

کلیدواژه‌ها: احساس ناامنی، بحران همه‌گیری کرونا، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تبریز، کووید-۱۹

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۲۲ دی ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۳ اسفند ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۱۳ فروردین ۱۴۰۳

* نویسنده مسئول:

دکتر فتانه حاجیلو

نشانی: تبریز، دانشگاه تبریز، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، گروه علوم اجتماعی.

تلفن: ۳۳۳۹۲۲۸۶ (۴۱) +۹۸

پست الکترونیکی: fhajilou@tabrizu.ac.ir

Copyright © 2024 The Author(s);

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

مقدمه

بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ساختارهای اجتماعی ارتباط قوی وجود دارد. بر این اساس، عوامل متفاوت و متعددی می‌توانند مسئولیت‌پذیری اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهند. این امر به‌ویژه در مواقع بحرانی و در جوامع در معرض مخاطره اهمیت فراوانی دارد. در شرایط بحران فراگیر، جامعه مخاطره‌آمیز با تغییرهای اساسی، فاصله خود را با آنچه که قبلاً بوده، تعیین می‌کند. این وضعیت بر ساختارهای فردی و اجتماعی و روابط انسانی، بیش از هر چیز تأثیر می‌گذارد (بشیر، ۱۳۹۹).

بلايا و مخاطرات تهدیدکننده جوامع انسانی را می‌توان به حوادث طبیعی و ناگهانی همچون زمین‌لرزه و طوفان، با شروعی طبیعی و آهسته همچون خشکسالی، یا به‌صورت حمله‌ای ناگهانی ساخته دست انسان همچون کودتا یا حمله تروریستی و در نهایت، به‌صورت پدیده‌ای با شروعی کند همچون یک بحران سیاسی تقسیم کرد (کلاته‌ساداتی و فلک‌الدین، ۱۴۰۰). آنچه درباره این مخاطرات قابل توجه است، این است که این مخاطرات همواره اثرات غیرقابل انکاری بر ساختارهای اجتماعی دارند.

در جوامعی که حوادث و مخاطرات طبیعی و همچنین مخاطرات انسان‌ساخت، زندگی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، احساس ناامنی به‌عنوان یکی از مداخله‌کننده‌های مهم بر شیوه و کیفیت زندگی افراد در شرایط بحران و پس از بحران، نیازمند مذاقه و بررسی است. ناامنی به‌عنوان ترس از مخاطره و تهدید، یکی از دغدغه‌های اساسی انسان معاصر است. ناامنی در سطح اجتماعی موجب اختلال در توسعه می‌شود و در سطح فردی اختلال در آرامش افراد را به‌دنبال دارد. ناامنی در دو شکل احساسی و واقعی متجلی می‌شود و اغلب وجه احساسی آن از اهمیت بیشتری برخوردار است، زیرا کنش‌های افراد در جامعه به میزان احساس فرد از امنیت و ناامنی بستگی دارد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۱).

هنگام مواجهه با مصیبتی ناگهانی، شدید و اغلب خیلی کوتاه، مردم به هم می‌پیوندند و می‌خواهند که سریع بهبود یابند. در مقابل، همه‌گیری‌ها ماندگارتر و طولانی‌مدت هستند که معمولاً حس بدگمانی مداومی نسبت به دیگران برمی‌انگیزند که ریشه در ترسی بدوی از مرگ دارد. در زمینه همه‌گیری، ریسک‌ها پیچیده‌اند و بسیار نامعلوم. بنابراین ما به‌جای اینکه به نیازهای دیگران نگاه کنیم که به‌واسطه رخ دادن ناگهانی فاجعه‌ای طبیعی به وجود آمده است، به احتمال زیاد به‌دنبال این هستیم که خودمان چیزی از دست ندهیم (شواپ و همکاران، ۲۰۲۱). به این ترتیب، احساس ناامنی یکی از عوامل اجتماعی مهم در کنش‌های اجتماعی است و بر این اساس، امنیت و احساس ناامنی ناشی از وقوع بحران همه‌گیری همچون کووید-۱۹ یکی از موضوعات قابل بررسی در خصوص مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. وجود روابط و تعاملات بین انسان‌ها، یکی از شروط لازم در شکل‌گیری جامعه و انسجام و همبستگی آن است. با افزایش میزان احساس

زمانی که اعضای جامعه، خود را در مقابل برآورده کردن نیازهای دیگران مسئول بدانند احساس بهزیستی در جامعه بیشتر می‌شود و در چنین شرایطی تعامل مؤثر بین افراد جامعه بهتر شکل می‌گیرد. مسئولیت‌پذیری اشاره به تعهد، پاسخگو بودن و وظیفه‌شناسی دارد و دربرگیرنده ویژگی‌هایی همچون به تأخیر انداختن خواسته‌ها، تفکر قبل از عمل، سازمان‌دهی و اولویت‌بندی تکالیف و رعایت هنجارهاست (کازم‌پور و باباپور واجاری، ۱۳۹۶). مسئولیت‌پذیری در دو بعد اجتماعی و فردی قابل بررسی است. مسئولیت‌پذیری فردی بدین معناست که فرد پاسخگوی رفتار خود باشد، اما مسئولیت‌پذیری اجتماعی عبارت است از پای‌بندی فرد به انتظارات نقش و قوانین اجتماعی (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸).

مسئولیت‌پذیری اجتماعی از ویژگی‌هایی است که می‌تواند به ارتقای یک جامعه کمک کند، زیرا بدون توجه به احساس دلبستگی فرد به جامعه، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اجتماعی پشتوانه‌ای نخواهد داشت. اجرای برنامه‌ها و کارآمدی آن‌ها، نیازمند علاقه مردم به ادامه حیات اجتماعی و همبستگی با جامعه است. چنانچه هر کس در جامعه به فکر خود باشد، سازگاری، همبستگی و وحدت اجتماعی از بین خواهد رفت و افراد در جهت حفظ نهادهای اجتماعی تلاش نخواهند کرد، دیگر به فکر صیانت از دستاوردهای اجتماعی و فرهنگی نخواهند بود و دیگر کسی به رعایت هنجارها و تمسک به هنجارها نمی‌اندیشد. چنین شرایطی به تدریج آشفتگی و ازهم‌گسیختگی شدید اجتماعی را به ارمغان خواهد آورد (صاحبی و همکاران، ۱۳۹۴).

مسئولیت‌پذیری اجتماعی به انسان‌ها کمک می‌کند تا مسئولیت احساس، شناخت و رفتار خود را بپذیرند و همچنین بپذیرند که خودشان مسئول سلامتی، موفقیت، ارتباط با دیگران و ارتباط با محیط هستند (مرادی، ۱۳۹۹). این مفهوم عصری برجسته در موفقیت انسان است که ابعاد تعهد درونی، تعهد بیرونی، عزت نفس، احساس امنیت و احساس تعلق را دربر می‌گیرد. انسان به‌دلیل گستردگی ارتباطات خویش، هم در زندگی فردی و هم در زندگی اجتماعی خود، مسئولیت‌های زیادی در حوزه‌های مختلف بر عهده دارد که این حوزه‌ها می‌توانند در ارتباط با خانواده، جامعه، محیط‌زیست و در ارتباط با خالق تعریف شوند (حکیم‌خانی و فخمی‌آذر، ۱۳۹۷). نتایج پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهد رفتار مسئولانه در روابط بین‌فردی سبب انعطاف‌پذیری، سازگاری اجتماعی و در نهایت، موفقیت در زندگی خواهد شد و رفتار غیرمسئولانه اغتشاش در مناسبات اجتماعی را فراهم می‌سازد. از این رو، وجود افراد با روحیه مسئولیت‌پذیری بالا یکی از سرمایه‌های عظیم اجتماعی به شمار می‌رود (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸).

آنومی شهروندان و افزایش در شهرگرایی و فردگرایی، میزان گرایش به رفتارهای نوع دوستانه کاهش می‌یابد.

در مقابل، هرچه میزان اعتماد اجتماعی، خوشایندی تجربه‌های گذشته افراد از یاری‌رسانی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و همدلی شهروندان بیشتر باشد، گرایش به انجام رفتارهای نوع دوستانه نیز بالاتر خواهد بود. بی‌تفاوتی نوعی بیماری اجتماعی شناخته می‌شود. در مقابل آن، هر گونه اعتنای اجتماعی و نوع دوستی در حیات فردی و اجتماعی، نشانه پویایی و سلامت اجتماعی است (**گلچین و همکاران، ۱۳۹۵**). رفتار مسئولانه به توسعه دانش و توانایی‌های شناختی فرد کمک می‌کند. افراد در جریان تعامل با سایرین و درک موضوعات گوناگون، به آگاهی‌های اجتماعی خود افزوده و از این طریق مهارت‌های اجتماعی لازم را جهت اقدام در عرصه اجتماعی به دست می‌آورند. مسئولیت‌پذیری اجتماعی، توانایی‌های اجتماعی، انگیزه تحصیلی، توجه به مباحث اخلاقی و اجتماعی، انضباط شخصی، احساس وظیفه نسبت به دیگران، احترام به دیگران، تعهد به اجتماع و غیره را افزایش می‌دهد (**اقدام‌پور و همکاران، ۱۳۹۸**). بنابراین توجه به موضوع مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌ویژه در شرایط بحرانی که مخاطرات طبیعی یا انسان‌ساخت جامعه را تهدید می‌کند اهمیت بیشتری می‌یابد.

موضوع امنیت از اواخر دهه ۱۹۸۰، به‌عنوان یک رشته مطالعاتی توسعه‌یافته و مطالعات امنیتی و احساس امنیت در ارتباط با مسائل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی اهمیت یافته‌اند. امنیت پدیده‌ای چندبعدی است که دامنه وسیعی از مفاهیم از جمله امنیت فیزیکی - مالی، امنیت روحی - روانی و احساس امنیت نسبت به آینده را دربر می‌گیرد؛ مفاهیمی که به تدریج در زندگی مردم اهمیت قابل توجهی یافته‌اند و در تعامل با سایر وجوه توسعه اجتماعی اهمیتی مضاعف به خود گرفته‌اند (**جعفری و همکاران، ۱۳۹۷**).

ترس و ناامنی در طول زمان، اثرات مخربی بر کیفیت زندگی داشته و موجب مراقبت و محافظت غیرضروری مردم از خودشان و نیز بازداری افراد از فعالیت‌های اجتماعی می‌شود، همچنین افزایش بی‌اعتمادی را در جامعه به دنبال دارد. می‌توان چنین گفت که رابطه دوطرفه‌ای بین امنیت اجتماعی و سلامت اجتماعی در جامعه وجود دارد و سلامت اجتماعی عاملی مهم در کنترل مسائل اجتماعی، حفظ نظم اجتماعی و درنهایت تأمین امنیت اجتماعی است (**خوشفر و همکاران، ۱۳۹۴**).

ظهور بیماری کووید-۱۹، جهان را با بحرانی خاص روبه‌رو کرد. آنچه موجب تمایز این بحران از بحران‌های دیگر شد، درگیر شدن تمامی ساکنان زمین با آن است. واقعه بزرگی است، زیرا با سرنوشت، زندگی و مرگ انسان‌ها پیوند خورده و حتی آنانی که به هر دلیل احساس خطر نمی‌کنند، می‌توانند عامل انتقال این ویروس باشند و از این‌رو برای دیگران خطرناک باشند. درگیری

تمامی ساکنان کره زمین با این بحران بدین‌معنی است که بستر کلی جهان تغییر کرده است و انسان‌ها باید خود را در مقام و موقعیتی متفاوت از آنچه بوده و زیسته‌اند، درک و دریافت کنند (**فاضلی، ۱۳۹۹**). در ایران نیز همچون سایر مناطق جهان همه‌گیری کرونا تغییراتی را در شیوه رفتار و تعاملات اجتماعی ایجاد کرده است. همه‌گیری کرونا در ایران به جریانی اجتماعی تبدیل شد و رقم‌زننده سرنوشت بسیاری از امور در ایران شد. سرنوشت‌سازی آن هم بیشتر به مرگ، تغییر در سبک زندگی و مهم شدن زندگی در سایه مرگ و از دست دادن معطوف به آن بر می‌گردد (**آزاد ارمکی، ۱۳۹۹**).

واضح است که انتظار می‌رود اثر آن در تغییر رفتار و کنش‌های اجتماعی در همه جای کشور یکسان نباشد. مناطقی که بیشتر درگیر شیوع بیماری و عواقب آن شدند و تجربه زیسته متفاوتی نسبت به سایر مناطق داشتند، همچنین براساس تفاوت در چهره غالب فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی، نحوه برقراری ارتباط و تعامل با دیگران، در بخش‌های مختلف کشور به نظر می‌رسد تأثیر همه‌گیری کرونا بر تغییر در کنش‌ها متفاوت شده است. به این ترتیب، حتی پس از پایان همه‌گیری، اثرات بیماری به‌عنوان یک پدیده اجتماعی و جریان اجتماعی ماندگار در زندگی انسان‌ها باقی مانده است؛ به طوری که حتی با پایان همه‌گیری، شاهد اثرات مخرب آن به‌ویژه در زمینه احساس ناامنی در جامعه هستیم.

در شرایط همه‌گیری کرونا، دوستان و همسایگان به‌دلیل احساس ناامنی از برقراری رابطه به غریبه‌های دور تا غریبه‌های آشنا تبدیل شدند. روابط با همسایگان و دوستان بیشتر عقلانی و رسمی شده که این می‌تواند منشأ اثرات عمده‌ای در مناسبات اجتماعی و اقتصادی شود (**آزاد ارمکی، ۱۳۹۹**).

احساس ناامنی موجب نارضایتی از وضع موجود و درنهایت گسستگی انسان از اجتماع می‌شود. گسستگی و سرد شدن روابط اجتماعی آغاز بی‌تفاوتی فرد در زندگی اجتماعی است که به‌معنای بی‌علاقگی، دل‌مردگی، بی‌عاطفگی و بی‌احساسی بوده و حالتی است که فرد به‌طور آگاهانه نسبت به مسائل محیطی، انسانی و هیجانی حیات اجتماعی خود، دچار بی‌علاقگی و بی‌اعتنایی می‌شود. برخی بی‌تفاوتی را در مقابل مفهوم نوع دوستی قرار داده و برخی دیگر آن را مقابل مفهوم مشارکت قرار می‌دهند (**صفریان و همکاران، ۱۳۹۹**). این دقیقاً خلاف مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی است که بیانگر احساسی است که افراد در چارچوب نقش‌های خود به‌طور آگاهانه نسبت به امور گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و غیره از خود بروز می‌دهند (**زارع و قربانی، ۱۳۹۹**).

در جامعه دچار بحران، هر یک از شهروندان باید به‌نوبه خود در رفع آن احساس مسئولیت و مشارکت فعال داشته باشند. به‌عبارتی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی یک استراتژی مقابله‌ای برای پاسخگویی به بحران‌هایی است که جامعه را درگیر خود

محیط زندگی خود، به بساخت اشکال گوناگون فهم از این مخاطره و طرق متناقض رویارویی با آن منجر شده است.

تاج‌بخش (۱۴۰۰) پژوهشی را با هدف «تحلیل بنیاد احساس ناامنی زنان در همه‌گیری کرونا» به روش کیفی و با استفاده از نظریه زمینه‌ای انجام داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد زنان در همه‌گیری کرونا احساس ناامنی را در حوزه‌های مختلف (جانی، مالی، روانی و اجتماعی) تجربه کرده‌اند. به اعتقاد محقق، احساس ناامنی، انزوای اجتماعی، اضطراب و هراس اجتماعی را به دنبال داشته است. به تعبیر چلبی، وجود هر نوع تهدید بی‌اعتمادی را افزایش می‌دهد و موجب کناره‌گیری از تعاملات اجتماعی می‌شود.

در پژوهشی که **زمانی و همکاران (۱۴۰۰)** با هدف «مطالعه جامعه‌شناختی شیوع همه‌گیری کووید-۱۹ و رابطه آن با احساس ناامنی اجتماعی بین شهروندان شهر تهران» به انجام رسانده‌اند، نتایج حاکی است که شیوع کووید-۱۹ احساس ناامنی اجتماعی در میان افراد مورد مطالعه را افزایش داده است.

تحقیقات دیگری نیز در ارتباط با سلامت جامعه و رابطه آن با مسئولیت‌پذیری اجتماعی و احساس ناامنی انجام شده که در بطن آن عوامل مداخله‌گری مثل تحصیلات، جنسیت و سن بررسی شده‌اند. **منفرد و همکاران (۱۴۰۰)** پژوهشی را تحت عنوان «کووید-۱۹ تهدیدی برای سلامت جامعه با ایجاد اختلال در یکپارچگی اجتماعی، یکپارچگی در منزل و فعالیت‌های مولد» انجام داده‌اند. نتایج تحقیق نشان‌دهنده آن است که کووید-۱۹ به کاهش یکپارچگی اجتماعی و یکپارچگی در فعالیت‌های مولد و هدفمند منجر شده است. همچنین این مطالعه نشان داد پس از همه‌گیری کووید-۱۹، زندگی اجتماعی افراد به شدت مختل شده است. علاوه بر آسیب‌هایی که این بیماری به مبتلایان خود وارد می‌کند، ترس از آلوده شدن، از دست دادن عزیزان، از دست دادن شغل، از دست دادن فرصت‌های تحصیلی، تفریح، آزادی و حمایت، تأثیرات عمیق روانی دارند.

جوادی و همکاران (۱۴۰۰) پژوهشی را با هدف «بررسی رابطه میان احساس ناامنی اجتماعی و مسئولیت‌گریزی شهروندان» با روش پیمایشی و با ابزار پرسش‌نامه انجام دادند که نتایج آن نشان می‌دهد بین میزان احساس ناامنی اجتماعی و آگاهی شهروندی با میزان مسئولیت‌گریزی شهروندی رابطه معنی‌داری وجود دارد و همچنین رابطه بین تحصیلات و مسئولیت‌گریزی نیز معنی‌دار است.

رضادوست و همکاران (۱۴۰۰)، در تحقیق برای بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: ساکنان ناحیه ۲ شهر اهواز) که به شیوه پیمایشی در دو ناحیه از شهر اهواز انجام داده‌اند، به این نتیجه رسیدند که پایگاه اجتماعی اقتصادی، میزان استفاده از رسانه‌ها، اعتماد اجتماعی، اوضاع

می‌سازد و در عبور از بحران‌ها و مخاطرات از اهمیت زیادی برخوردار است. در حال حاضر به‌ویژه در کلان‌شهرها که بیشتر با پیامدهای همه‌گیری کرونا و با مسائل مبتلا به فردگرایی، انزوا و احساس ناامنی روبه‌رو هستند، اهمیت بررسی مسئله مسئولیت‌پذیری بیشتر عیان می‌شود. هدف اصلی تحقیق حاضر، تبیین جامعه‌شناختی مسئولیت‌پذیری اجتماعی متأثر از احساس ناامنی پس از پایان یافتن همه‌گیری کرونا در تبریز است.

تبریز یکی از کلان‌شهرهایی است که در دوران شیوع همه‌گیری کووید-۱۹، از شهرهای پرخطر محسوب می‌شد. این شهر بیش از ۴۱ درصد از جمعیت استان و بیش از ۲۱ درصد جمعیت شهرستان را در خود جای داده است و به دلیل تمرکز امکانات و خدمات اداری، سیاسی و مراکز مختلف درمانی و بهداشتی، همواره جمعیت بسیاری، از سایر بخش‌های استان و استان‌های هم‌جوار به آن مراجعه می‌کنند. توسعه و گسترش روزافزون شهر تبریز، مراجعات روزمره از شهرها و استان‌های هم‌جوار، همچنین مهاجرت از روستاها، شهرهای کوچک و بزرگ هم‌جوار و حتی از استان‌های دیگر، شرایط اجتماعی پیچیده‌ای برای این شهر رقم زده و موضوع مسئولیت‌پذیری اجتماعی را به مسئله قابل توجه و دارای اهمیت برای بررسی بدل کرده است (**طهماسبی و همکاران، ۱۴۰۰**). پرسش اصلی پژوهش حاضر بدین صورت است: در شهر تبریز، رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد با احساس ناامنی چگونه است؟

بررسی پژوهش‌های پیشین در ارتباط با احساس ناامنی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی نشان می‌دهد تحقیقات داخلی اغلب به یکی از دو متغیر موردنظر این تحقیق و رابطه آن با سایر متغیرهای اجتماعی پرداخته‌اند و بررسی هم‌زمان این دو متغیر در شرایط بحران یا پس از بحران معدود است.

ذاکری نصرآبادی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی تحت عنوان «واکوی تجربه زیسته شهرنشینان از مواجهه با اپیدمی کرونا در زندگی روزمره (مورد مطالعه: شهر اصفهان)» انجام داده‌اند. روش تحقیق در این پژوهش کیفی و از نوع پدیدارشناسی توصیفی است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که سه مقوله اصلی تجربه مواجهه کرونایی شامل تجربه مواجهه، هراس مواجهه و مدیریت مواجهه، فضای مفهومی تجارب زیسته شهروندان اصفهانی را از مواجهه کرونایی تشکیل می‌دهند. یافته‌ها نشان می‌دهد هراس رسانه‌ای، اقتصادی و اجتماعی، شیوه‌های مختلف مدیریت مواجهه (مقابله) از جمله رفتارهای انطباق‌جویانه، تغییر در سبک زندگی و پروتکل‌مندی پاندمی، مذهبی کردن مواجهه، توطئه‌انگاری و عادی‌انگاری فاجعه برای تاب‌آوری بیشتر در طول بحران، مهم‌ترین تجربه‌های زیسته در این باره هستند که با نظریه ال‌ریش بک و آنتونی گیدنز در خصوص اضطراب و ناامنی فراگیر در جهان مدرن تبیین می‌شوند. اما برهم‌کنش اجتماعی کنشگران با این مخاطره جهانی در بستر شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

داده است. نتایج حاکی از آن است که بیماری کووید-۱۹ به طور قابل توجهی بر زندگی معنوی مردم نیجریه تأثیر گذاشته است. این بیماری باعث رنج عظیم انسانی شده و اساسی ترین پایه رفاه اجتماعی را به چالش کشیده و امنیت شخصی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار داده است.

هاج و استفان (۲۰۱۵) پژوهشی را با عنوان «تأثیر جنسیت بر ادراکات مسئولیت‌پذیری فردی و شرکتی» مورد بررسی قرار دادند. این مطالعه از یک روش تحقیق پیمایشی استفاده می‌کند که در آن نویسندگان یک نظرسنجی را برای بررسی ادراکات مسئولیت اجتماعی فردی و شرکتی در جمعیتی از دانشجویان مقطع کارشناسی طراحی کرده‌اند. این نظرسنجی مجموعه‌ای از سؤالات را در مورد باورهای شرکت‌کنندگان درباره سطوح مسئولیت اجتماعی فردی و شرکتی و همچنین سؤالاتی در مورد دوره آموزشی آن‌ها و مجموعه‌ای از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی ارائه کرده بود. نتایج پژوهش حاکی از آن است که جنسیت نقش مهمی در درک مسئولیت اجتماعی دارد، به طوری که تأثیر مسئولیت اجتماعی یک فرد بر درک آن‌ها از مسئولیت اجتماعی یک شرکت، توسط جنسیت پاسخ‌دهنده تعدیل می‌شود. همچنین زنان دارای سطوح بالاتری از هویت اخلاقی درونی شده نسبت به مردان هستند.

دلهی و همکاران (۲۰۲۱) پژوهشی را تحت عنوان «ویروس بی‌اعتمادی، ناامنی وجودی و اعتماد در طول پاندمی ویروس کرونا در کشورهای آلمان و انگلستان» انجام داده‌اند. برای گردآوری داده‌ها از روش پانل استفاده شده و نتایج حاکی از آن است که اعتماد اجتماعی افراد تا حد زیادی با ناامنی‌ها ارتباطی ندارد، اعتماد نهادی با ناامنی‌های مرتبط با سلامتی تقویت می‌شود و با ناامنی‌های اقتصادی تضعیف می‌شود. در هر دو کشور، ترس‌های ناشی از بیماری همه‌گیر برای اعتماد نهادی بیشتر از ناامنی‌های تجربه‌شده اهمیت دارد. نتایج آن‌ها اهمیت مدیریت انتظارات را نشان می‌دهد و بیان می‌کند که پیامدهای اقتصادی و بهداشتی همه‌گیری باید به‌عنوان چالش‌های جداگانه در نظر گرفته شوند.

بررسی دقیق پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد در اغلب پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، اغلب نمونه‌های مورد مطالعه از میان کارکنان شرکت‌ها، سازمان‌ها یا جوانان و نوجوانان برگزیده شده است. همچنین مسئولیت‌پذیری اجتماعی را بیشتر در رابطه با سبک زندگی، مهارت زندگی و عوامل اجتماعی - فرهنگی مطالعه کرده‌اند. همچنین پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با ناامنی ناشی از کووید-۱۹ و تأثیر آن بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی، به لحاظ زمانی، هنگام شیوع کووید-۱۹ صورت گرفته است، در حالی که پژوهش حاضر به بررسی این رابطه پس از پایان همه‌گیری پرداخته است.

فیزیکی اجتماعی شهر، داشتن تجربه مستقیم یا غیرمستقیم از جرم و جنسیت بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیرگذار هستند.

رادفر و حبیب‌زاده (۱۳۹۷) نیز پژوهشی تحت عنوان «عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی» را به روش پیمایشی انجام داده‌اند. براساس نتایج به دست آمده از این تحقیق، روابط و مناسبات اجتماعی با افزایش آگاهی‌های اجتماعی، تراکم ارتباطی با بهبود اعتماد اجتماعی، ایجاد شرایط به منظور جذب گرایش‌های مختلف به جذب در پایگاه‌های اجتماعی، ترویج و تبلیغ نقش‌های اجتماعی به منظور تقویت مشارکت اجتماعی، تعدد شبکه‌های مشارکت اجتماعی و نیز جلوگیری از قطبی شدن هنجارها، به بهبود ضریب احساس امنیت اجتماعی کمک می‌کنند.

خوشفر و همکاران (۱۳۹۴) نیز در «بررسی امنیت اجتماعی و سلامت اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر قاین)» که به روش تحقیق پیمایشی انجام داده‌اند، دریافتند که بین امنیت اجتماعی و سلامت اجتماعی، همچنین بین امنیت اجتماعی و ابعاد یکپارچگی پذیرش و مشارکت و شکوفایی اجتماعی رابطه معنی‌دار و مستقیمی برقرار است.

قاضی‌زاده و کیانپور (۱۳۹۴) پژوهشی را با هدف «بررسی میزان بی‌تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان» انجام داده‌اند. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳ بودند که ۳۷۲ نفر از آن‌ها به‌عنوان نمونه تحقیق با روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی تصادفی انتخاب شدند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که بین متغیرهای زمینه‌ای تحقیق شامل سن، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی با بی‌تفاوتی اجتماعی رابطه معنی‌داری پیدا نشد. اما میزان بی‌تفاوتی اجتماعی بر حسب متغیرهای جنسیت و وضعیت تأهل به شکل معنی‌داری متفاوت بود؛ به این شکل که به نظر می‌رسد هنگام وقوع حالت‌های اضطراری، مردان بی‌تفاوتی کمتری نسبت به زنان نشان می‌دهند و همچنین بی‌تفاوتی در بین افراد متأهل کمتر از افراد مجرد بود. از بین متغیرهای اصلی پژوهش، بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی با بی‌تفاوتی اجتماعی و نیز سرمایه اجتماعی با بی‌تفاوتی اجتماعی ارتباط معنی‌دار و معکوسی مشاهده شد؛ به این معنا که هرچه بر میزان این متغیرها افزوده شود از شدت بی‌تفاوتی اجتماعی کاسته می‌شود.

نتایج پژوهش **ایمان و جلائیان بخشنده (۱۳۸۹)** در شهر مشهد با عنوان «بررسی ارتباط بین مسئولیت اجتماعی جوانان و احساس امنیت اجتماعی» نیز گویای رابطه معنی‌دار بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تعهد اجتماعی، اعتماد اجتماعی و تحصیلات جوانان با احساس امنیت بود.

اوجدکان (۲۰۲۱) تحقیقی را تحت عنوان «تأثیر بیماری ویروس کرونا بر رفاه معنوی و ناامنی شهروندان نیجریه» انجام

ادبیات نظری پژوهش

نسبت به مردان برای حفظ یک جامعه سالم اهمیت بیشتری قائل‌اند. پس، به نظر می‌رسد زنان در جست‌وجوی اقدامات گسترده‌تری از مسئولیت‌پذیری اجتماعی هستند تا از مطلوبیت بیشتری بهره ببرند (قائم‌ی باب اناری و میگون‌پوری، ۱۳۹۴).

به اعتقاد گلسر، عدم توجه به نیازها و خواسته‌های دیگران تخریب روابط اجتماعی را به دنبال دارد؛ روابطی که انسان‌ها برای مسئولیت‌پذیری، هم در معنای فردی و هم در معنای اجتماعی، به‌عنوان شاخص بهزیستی روان‌شناختی به آن نیاز دارند. گلسر در تمامی آثار خود بر روی روابط اجتماعی و خوب کنار آمدن انسان‌ها با یکدیگر تأکید دارد (صاحبی و همکاران، ۱۳۹۴).

در نظریه مازلو که از دید روانشناسی به مسئله نیازهای انسانی می‌پردازد، امنیت از جمله نیازهای اساسی و اولیه‌ای محسوب می‌شود که تا این نیازها تأمین نشود نیازهای سطوح بالاتر اهمیت نمی‌یابند. از آنجاکه در این رده‌بندی مسئولیت‌پذیری اجتماعی جزء نیازهای بالاترین رده هرم مازلو است تحقق آن در گرو تحقق امنیت است.

در نظریه نیازهای انسانی نیز احساس امنیت در پی رفع نیازهای اساسی انسان حاصل می‌شود. باید نیازهای روحی، فکری و جسمی افراد جامعه تأمین شود، در غیر این صورت بقا و بهزیستی افراد و جوامع به خطر خواهد افتاد. براساس این نظریه، امنیت ناظر بر زیست و بقای مستمر شرایط و وضعیت اکولوژیک سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و روانی لازم برای کلیه افراد و گروه‌های هویتی است. سایتس از معروف‌ترین صاحب‌نظران این تئوری است. به اعتقاد وی، نیازهای اساسی انسان عبارتند از: نیاز به امنیت، به رسمیت شناختن، انگیزش، عدالت توزیعی، معنا، عقلانیت و کنترل. سایتس معتقد است اگر رخدادهای عینی یا تحولات نظری، امکان واکنش مطلوب از انسان را سلب کند و هویت او به رسمیت شناخته نشود و انگیزه‌های او شکوفا نشود، معنای او از زندگی دگرگون می‌شود و انجام رفتار و تصمیم‌گیری عقلانی را با محدودیت روبه‌رو خواهد کرد و امکان کنترل افراد بر مدیریت رفتار خود را مختل می‌کند. درنهایت، همه این عوامل به مخاطراتی برای امنیت جامعه انسانی منجر می‌شود. بنابراین در نظریه نیازها، احساس امنیت مختص به فرد نیست، بلکه شامل صیانت و حراست از زندگی مردم و حفاظت از جان و مال و کلیه شئون زندگی انسان در برابر مخاطراتی است که آسودگی را از آن‌ها سلب می‌کند و ترس و بی‌اطمینانی را جایگزین می‌کند (ایمان و جلائیان بخشنده، ۱۳۸۹).

گیدنز امنیت را موقعیتی می‌داند که در آن یک رشته خطرهای خاص، به حداقل رسیده یا با آن‌ها مقابله می‌شود. او امنیت را مصونیت در برابر خطر تعریف می‌کند. به اعتقاد وی، خطر و امنیت دو روی یک سکه هستند؛ بدین معنا که در صورت وجود امنیت، خطر رخت بر می‌بندد و بالعکس، هنگام وجود خطر، امنیت پنهان است (جعفری و همکاران، ۱۳۹۷). مولار نیز امنیت

مسئولیت‌پذیری بر عهده گرفتن انجام کاری با شرایط و کیفیت خاص، در زمان و مکان معین، برای رسیدن به اهداف و مقاصد مشخص است. اندیشمندان تعاریف متعددی از مسئولیت‌پذیری اجتماعی ارائه داده‌اند. چیبات مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در نتیجه فرایند یادگیری توسعه می‌داند که این فرایند از طریق افرادی است که با هوشیاری خود می‌توانند محیط را به‌شيوه‌ای که ارزش‌های اجتماعی آن‌ها را منعکس می‌کند، تغییر دهند. و نتزل مسئولیت اجتماعی را مراعات و احترام به حقوق دیگران، رقابت میان فردی و توسعه اخلاقی می‌داند. مکاولی، آن را قابلیت پاسخگویی به گروه‌های انسانی شامل رضایت از پذیرش عواقب رفتار، احساس تعهد به ارزش‌های گروه و ارزش‌های خود فرد تعریف کرده است. به عقیده گینات نیز وجود انسان‌های سرد و بی‌تفاوتی که در تمدنی بی‌بندوبار و بی‌هدف غوطه می‌خورند ناشی از تربیتی است که در آن احساس مسئولیت مطرح نبوده است (عبادی، ۱۳۹۳).

نظریه‌های معطوف به مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی، هم در روانشناسی و هم در جامعه‌شناسی متعددند. براساس نظریه گاف، وظیفه‌شناسی، مسئولیت‌پذیری، قابلیت اعتماد، عمل کردن براساس نظم و مقررات و اعتقاد بر اینکه عقل و دلیل باید بر زندگی مسلط باشند، از ویژگی‌های شخصیتی نسبتاً پایدار میان فردی و درون فردی افراد است (درویشی، ۱۳۹۴). در نظریه ارزش‌های شوارتز، مسئولیت‌پذیری اجتماعی یک ارزش خوداعتلائی مانند خیرخواهی و در تقابل با ارزش‌های خودافزایی مانند لذت‌گرایی در نظر گرفته می‌شود (نوعی و همکاران، ۱۳۹۸).

پارسونز با تأکید بر عام‌گرایی و جمع‌گرایی معتقد است در صورتی که افراد دامنه تصمیم‌گیری و قضاوت اجتماعی را به کل نظام گسترش دهند، شاهد افزایش توجه به منافع جمعی و ارزش‌ها و نوع‌دوستی و به‌طور کلی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در جامعه خواهیم بود (میرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۵). در نظریه پارسونز به این موضوع نیز تأکید می‌شود که احساس همبستگی در بین افراد جامعه به‌وجودآورنده احساس دوستی و احترام متقابل در بین اعضا و پیروی از ارزش‌ها و هنجارهای نهادینه‌شده جامعه یا کمک مثبت و مؤثر برای تأمین اهداف جمعی است. درواقع، این وابستگی سبب می‌شود تا افراد نیاز بیشتری در ارتباط با کنش‌های موافق با جامعه احساس کنند و در نتیجه، برای اینکه از دستاوردهای خود با دیگران محافظت کنند، دلیل بیشتری خواهند داشت (صاحبی و همکاران، ۱۳۹۴).

آلونسو - آلمیدا و برمرس معتقدند کارآفرینان زن مثل مدیران زن در مقایسه با مردان نسبت به مسئولیت‌پذیری اجتماعی نگرش قوی‌تری دارند. آن‌ها در مواجهه با مشکلات، تصمیمات مسئولانه‌تری می‌گیرند. همچنین مؤسسه اسپن دریافت که زنان

- مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد برحسب نوع شغل افراد متفاوت است.

مدل مفهومی

براساس مبانی نظری، مدل مفهومی در تصویر شماره ۱ ارائه شده است.

روش

تحقیق حاضر در جامعه آماری بزرگسالان بین ۱۸ تا ۷۰ سال ساکن شهر تبریز در سال ۱۴۰۱ انجام یافته است. روش پژوهش، پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه است. براساس آخرین آمار رسمی در سال ۱۳۹۹، جمعیت شهر تبریز ۱/۵۸۴/۸۵۵ نفر اعلام شده که قریب ۷۵۰/۰۰۰ نفر آن‌ها در رده سنی ۱۸ تا ۷۰ سال هستند (درگاه ملی آمار، ۱۴۰۱). حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شده و روش نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای است. اطلاعات موردنیاز تحقیق به وسیله پرسش‌نامه که سؤالات آن براساس بازنویسی سؤالات پرسش‌نامه‌های استاندارد تعیین شده، جمع‌آوری شده است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

در نظریه سرینواسولو (۲۰۱۳)^۲ مسئولیت‌پذیری اجتماعی تعهد تصمیم‌گیران برای اقداماتی است که علاوه بر تأمین منافع خود، موجبات بهبود رفاه جامعه را نیز فراهم می‌آورد. در این تئوری، مسئولیت اجتماعی مبتنی بر سیستم اخلاقی است که در آن تصمیمات باید قبل از انجام، مورد تأیید اخلاق قرار گیرند. اگر اقدام یا تصمیم، به اجتماع یا محیط زیست آسیب برساند، به لحاظ اجتماعی غیرمسئولانه محسوب می‌شود. هر فرد مسئولیت دارد به شیوه‌ای عمل کند که برای جامعه سودمند باشد و نه صرفاً برای فرد (جلیلی تلچگاه و همکاران، ۱۴۰۰).

با توجه به تعاریف مفهومی، برای سنجش مسئولیت‌پذیری اجتماعی با ترکیب سؤالات پرسش‌نامه مرگلر و شیلد (۲۰۱۶)، پرسش‌نامه استاندارد هاریسون گاف (۱۹۹۵) و پرسش‌نامه نعمتی (۱۳۸۶)، این متغیر با ۴۲ سؤال و در ۷ بعد خودمدیریتی، نظم‌پذیری، قانون‌مندی، امانت‌داری، وظیفه‌شناسی، سازمان‌یافتگی و پیشرفت‌گرایی بررسی شد.

احساس امنیت پدیده‌ای روان‌شناختی اجتماعی است که دارای ابعاد گوناگونی است. این احساس ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از شرایط و اوضاع محیط پیرامونی است و افراد مختلف به صورت‌های گوناگونی آن را تجربه می‌کنند. بنابراین احساس امنیت با بسیاری از عناصر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه در ارتباط است (مصلی‌نژاد و پیلتن،

را در اشکال انسانی، اجتماعی و ملی مطرح می‌کند. به اعتقاد وی، هدف مرجع امنیت در هر یک از اشکال متفاوت است و به تناسب تفاوت در مراجع امنیت، تهدیدها نیز متفاوت خواهد بود. مقام مرجع در امنیت ملی دولت، در امنیت اجتماعی گروه‌های اجتماعی و در امنیت انسانی تک‌تک افراد هستند (رضوی طوسی و ساعی، ۱۳۹۰). به اعتقاد کلمنت و کلیمن^۱، ترس از ناامنی در رفتارهای انزواگرایانه و ضداجتماعی، خود را نشان می‌دهد و صفات نیک انسانی همچون اجتماعی بودن، اعتماد متقابل، احساس تعلق به اجتماع و رضایت از این تعلق را از بین می‌برد (رضوی طوسی و ساعی، ۱۳۹۰).

در یک جمع‌بندی نهایی می‌توان گفت با توجه به اهمیت مقولات احساس امنیت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، به خصوص در هنگام وقوع بحران‌ها و مخاطرات همه‌گیر، نظیر آنچه جامعه در همه‌گیری کرونا به خود دید، شناخت ارتباط بین این دو متغیر و مداخله‌گرهای مرتبط با آن‌ها اهمیت می‌یابند.

در نظریه‌های مختلف در باب احساس ناامنی که در مبانی نظری به آن پرداخته شده است، به این نکته تأکید شده که ترس و افزایش احساس ناامنی، در رفتارهای انزواگرایانه و ضداجتماعی خود را نشان می‌دهد و صفات نیک انسانی همچون اجتماعی بودن، اعتماد متقابل، احساس تعلق به اجتماع و رضایت از این تعلق را از بین می‌برد. این مسئله تصمیم‌گیری عقلانی و امکان کنترل افراد بر مدیریت رفتار خود را با محدودیت روبه‌رو می‌کند. در نهایت، همه این عوامل به مخاطراتی برای امنیت جامعه انسانی منجر می‌شود. در نظریه سایتس در مورد نیازها نیز احساس امنیت مختص به فرد نیست، بلکه شامل صیانت و حراست از زندگی مردم و حفاظت از جان و مال و کلیه شئون زندگی انسان در برابر مخاطراتی است که آسودگی را از آن‌ها سلب می‌کند و ترس و بی‌اطمینانی را جایگزین می‌کند. بر این اساس، پژوهش حاضر به بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی با احساس ناامنی در شرایط پس از وقوع بحران همه‌گیری کرونا پرداخته و فرضیه‌های زیر را بررسی می‌کند:

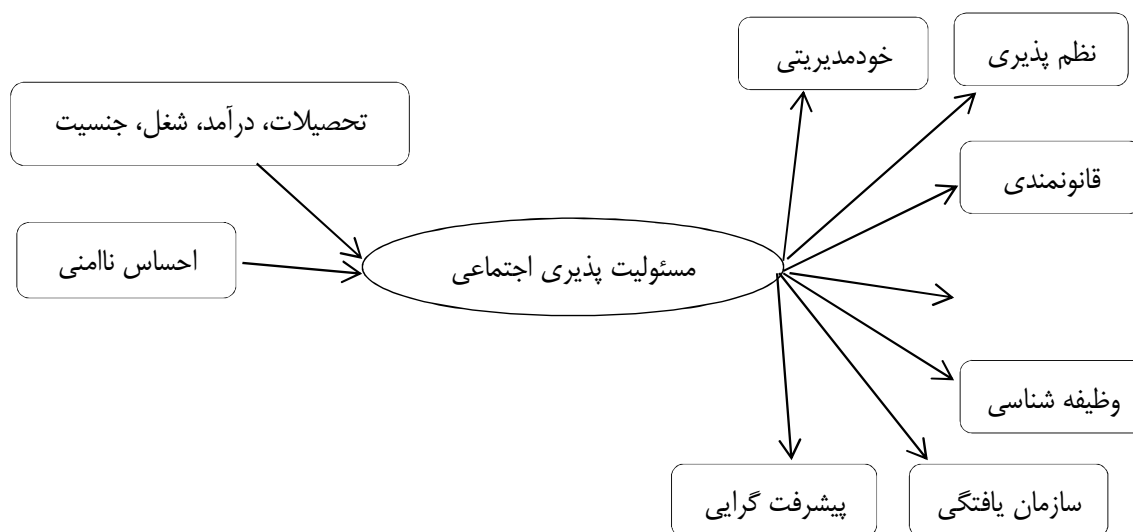
- بین احساس ناامنی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد رابطه وجود دارد.

- بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد و سن آن‌ها رابطه وجود دارد.

- مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد برحسب جنس متفاوت است.

- مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد برحسب تحصیلات متفاوت است.

- مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد برحسب میزان درآمد آن‌ها متفاوت است.

تصویر ۱. مدل مفهومی براساس مبانی نظری

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی

با توجه به جدول شماره ۱، نتایج به‌دست‌آمده در مورد سن پاسخگویان نشان می‌دهد کمترین سن پاسخگو ۱۸ سال و مسن‌ترین پاسخگو دارای ۷۱ سال است. همچنین میانگین سنی نمونه پژوهش ۳۳/۹ سال بود.

همچنین نتایج به‌دست‌آمده طبق جدول شماره ۲ در مورد جنسیت پاسخگویان نشان می‌دهد ۳۶/۵ درصد از پاسخگویان زن و ۶۳/۵ درصد از آن‌ها مرد هستند.

براساس نتایج به‌دست‌آمده، چنانکه در جدول شماره ۳ مشخص شده است، بیشترین فراوانی مربوط به تحصیلات در سطح لیسانس با ۲۹/۴ درصد و کمترین فراوانی مربوط به دو گزینه تحصیلات در سطح حوزوی و گزینه بی‌سواد با ۰/۳ درصد است.

براساس نتایج به‌دست‌آمده در جدول شماره ۴، بیشترین فراوانی مربوط به سطح درآمد ۱۰ تا ۱۵ میلیون با ۲۵/۵ درصد و کمترین فراوانی مربوط به سطح درآمد کمتر از ۵ میلیون با ۶/۸ درصد است.

براساس جدول شماره ۵، نتایج وضعیت اشتغال پاسخگویان نشان می‌دهد بیشترین فراوانی وضعیت شغلی مربوط به شغل آزاد با ۲۴ درصد و کمترین میزان آن مربوط به وضعیت شغلی بیکار با ۵/۷ درصد است.

۱۳۹۳). برای سنجش احساس ناامنی پس از بحران همه‌گیری کرونا، از پرسش‌نامه زمانی و همکاران (۱۴۰۰) که در مطالعه جامعه‌شناختی شیوع همه‌گیری کووید-۱۹ و رابطه آن با احساس ناامنی اجتماعی در شهر تهران استفاده شده و شامل ۹ سؤال است، استفاده شد.

اندازه‌گیری متغیرهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و احساس ناامنی با استفاده از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای انجام شد. نمره‌دهی گزینه‌ها از ۱ تا ۵ بود، به‌طوری‌که در مورد هر دو متغیر بالاترین نمره به بیشترین مقدار متغیر دلالت کند. سطح تحصیلات و وضعیت اشتغال در مقیاس اسمی چندحالتی، سن در مقیاس فاصله‌ای و جنس در مقیاس اسمی سنجیده شد. روایی پرسش‌نامه به‌صورت صوری و پایایی آن از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ تعیین شد که مقادیر آن برای متغیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی معادل ۰/۸۵۴ و برای احساس ناامنی معادل ۰/۷۰ محاسبه شد.

میزان درآمد: میزان پولی که هر فرد ماهانه به‌صورت دستمزد یا حقوق ماهانه دریافت می‌کند. در این تحقیق از پاسخگویان خواسته شد تا متوسط درآمد ماهیانه خود را در قالب یک طیف چنددرجه‌ای و در سطح رتبه‌ای مشخص کنند.

تحصیلات: عبارت است از سال‌هایی که فرد در نظام آموزشی به‌صورت رسمی برای کسب سوادآموزی گذرانده است. در پژوهش، تحصیلات در سطح رتبه‌ای چندحالتی سنجیده شد.

وضعیت اشتغال: وضعیت کار در طول هفته برای مزد و حقوق‌گیران و تداوم کسب و کار برای خوداشتغالان و صاحبان مشاغل آزاد به‌عنوان اشتغال محسوب شد. در این پژوهش، این متغیر به‌صورت اسمی چندحالتی موردسنجش قرار گرفت.

جدول ۱. آماره‌های توصیفی مربوط به سن پاسخگویان

متغیر	تعداد	میانگین	بیشینه	کمینه
سن	۳۸۴	۳۳/۹	۷۱	۱۸

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنسیت	تعداد (درصد)
زن	۱۴۰ (۳۶/۵)
مرد	۲۴۴ (۶۳/۵)

مورد استفاده برای اندازه‌گیری آن، کمتر از مقدار متوسط است. همچنین چولگی و کشیدگی برای این متغیر به ترتیب ۰/۱۸۰ و ۰/۴۸۱ بود که نشان می‌دهد توزیع داده‌ها برای این متغیر نیز نرمال است.

یافته‌های استنباطی

برای بررسی رابطه بین متغیر احساس ناامنی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی از محاسبه ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. همان‌طور که نتایج جدول شماره ۸ نشان می‌دهد، بین متغیر احساس ناامنی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی ارتباط معنی‌دار و معکوسی وجود دارد، یعنی با افزایش احساس ناامنی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی کاهش می‌یابد.

در بررسی‌های آماری، در صورتی که چولگی و کشیدگی داده‌ها، بین ۲ و ۲- قرار گیرد توزیع داده‌ها نرمال و در غیر این صورت توزیع داده‌ها غیرنرمال است. چولگی و کشیدگی برای متغیر مسئولیت‌پذیری به ترتیب ۰/۵۷۴ و ۰/۰۸۵ بود که حاکی از نرمال بودن توزیع داده‌هاست. چنانکه نتایج جدول شماره ۶ مربوط به آماره‌های متغیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مؤلفه‌های آن نشان می‌دهد، میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی برابر ۹۵/۹۴۵۳ است که با توجه به دامنه مقیاس به کاررفته برای سنجش آن، کمتر از مقدار متوسط است.

جدول شماره ۷ آماره‌های توصیفی مربوط به متغیر احساس ناامنی را نشان می‌دهد. براساس نتایج حاصله، میانگین متغیر احساس ناامنی ۲۴/۸۸۰۲ است که در مقیاس سنجش

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	دبیرستان	راهنمایی	دبستان	بیسواد	حوزوی
تعداد (درصد)	۸۱ (۲۱/۱)	۱۱۳ (۲۹/۴)	۵۹ (۱۵/۴)	۷۰ (۱۸/۲)	۲۴ (۶/۳)	۲۶ (۶/۸)	۹ (۲/۳)	۱ (۰/۳)	۱ (۰/۳)
درصد تجمعی	۲۱/۱	۵۰/۵	۶۵/۹	۸۴/۱	۹۰/۴	۹۷/۱	۹۷/۵	۹۹/۷	۱۰۰

جدول ۴. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب درآمد ماهیانه خانواده (میلیون تومان)

درآمد ماهیانه خانواده	کمتر از ۵	۵ تا ۱۰	۱۰ تا ۱۵	۱۵ تا ۲۰	۲۰ تا ۲۵	بیش از ۲۰
تعداد (درصد)	۸۲ (۲۱/۴)	۹۸ (۲۵/۵)	۸۰ (۲۰/۸)	۵۷ (۱۴/۸)	۴۱ (۱۰/۷)	۴۱ (۱۰/۷)
درصد تجمعی	۶/۸	۲۸/۱	۵۳/۶	۷۴/۵	۸۹/۳	۱۰۰

جدول ۵. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت اشتغال

شغل	کارکنان خصوصی	کارکنان دولتی	آزاد	بازنشسته	خانه‌دار	دانشجو	بیکار
تعداد (درصد)	۶۳ (۱۶/۴)	۵۰ (۱۳)	۹۲ (۲۴)	۱۱ (۲/۹)	۶۲ (۱۶/۱)	۸۴ (۲۱/۹)	۲۲ (۵/۷)
درصد تجمعی	۱۶/۴	۲۹/۴	۵۳/۴	۵۶/۳	۷۲/۴	۹۴/۳	۱۰۰

جدول ۶. آماره‌های توصیفی مربوط به متغیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ابعاد آن

متغیر	کمینه	میانگین		بیشینه	انحراف استاندارد	چولگی		کشیدگی
		خطای استاندارد	آماره			خطای استاندارد	آماره	
مسئولیت‌پذیری	۶۰	۹۵/۹۴۵۳	۰/۹۳۵۴۶	۱۵۷	۱۸/۳۳۱۱۵	۰/۵۷۴	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸
خودمدیریتی	۱۲	۲۴/۷۲۶۶	۰/۲۹۹۵۲	۴۶	۵/۸۶۹۴۰	۰/۴۷۴	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸
قانون‌مندی	۴	۹/۰۳۱۳	۰/۱۵۶۲۳	۲۰	۳/۰۶۱۴۴	۰/۶۵۳	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸
وظیفه‌شناسی	۷	۱۴/۴۳۲۳	۰/۲۶۴۴۶	۳۴	۵/۱۸۲۳۸	۱/۲۸۸	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸
سازمان‌یافتگی	۶	۱۴/۶۲۷۶	۰/۲۰۴۵۵	۲۶	۴/۰۰۸۳۹	۰/۴۰۵	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸
نظم‌پذیری	۴	۱۰/۶۲۷۶	۰/۱۵۵۳۶	۱۸	۳/۰۴۴۳۸	۰/۱۰	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸
پیشرفت‌گرایی	۴	۷/۴۷۴۰	۲/۵۷۳۰۸	۱۸	۱/۲۲۲۱۸	۱/۱۸۳	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸
امانت‌داری	۶	۱۵/۰۲۶۰	۰/۲۱۵۴۹	۲۷	۴/۲۲۲۸۲	۰/۴۹۹	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸

جدول ۷. آماره‌های توصیفی متغیر احساس ناامنی

متغیر	کمینه	میانگین		بیشینه	انحراف استاندارد	چولگی		کشیدگی
		خطای استاندارد	آماره			خطای استاندارد	آماره	
احساس ناامنی	۹	۲۴/۸۸۰۲	۰/۳۰۷۸۵	۴۱	۶/۰۳۲۶۵	۰/۱۸۰	۰/۱۲۵	۰/۲۴۸

برای آنکه مشخص شود معنی‌داری، ناشی از تفاوت بین کدام گروه‌هاست از آزمون تعقیبی LSD استفاده شد. همان‌طور که یافته‌های جدول شماره ۱۲ نشان می‌دهد، تفاوت میانگین متأثر از تفاوت گروه‌های فوق‌دیپلم و دبستان با گروه‌های لیسانس و بالاتر است، به‌طوری که به نظر می‌رسد در دو گروه با سطح تحصیلات فوق‌دیپلم و دبستان نسبت به گروه‌های با تحصیلات بالاتر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بیشتری وجود دارد.

برای بررسی تفاوت میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب اشتغال پاسخگویان از آزمون مقایسه میانگین‌ها استفاده شد. همان‌طور که یافته‌های جدول شماره ۱۳ نشان می‌دهد، تفاوت معنی‌داری بین میانگین مسئولیت‌پذیری افراد بر حسب اشتغال وجود دارد.

از آزمون تعقیبی LSD برای مشخص کردن گروه‌های با اختلاف معنی‌دار استفاده شد و همان‌طور که یافته‌های جدول شماره ۱۴ نشان می‌دهد، تفاوت میانگین متأثر از تفاوت گروه بیکار با سایر گروه‌ها و شاغلان بخش دولتی با مشاغل آزاد، بازنشستگان و دانشجویان است؛ به‌طوری که در گروه بیکار مسئولیت‌پذیری اجتماعی بیشتری نسبت به سایر گروه‌ها مشاهده می‌شود و در شاغلین بخش دولتی مسئولیت‌پذیری اجتماعی نسبت به سایر گروه‌های نام‌برده کمتر است.

برای بررسی تفاوت میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب جنس از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج جدول شماره ۹ نشان می‌دهد تفاوت میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی پاسخگویان بر حسب جنس معنی‌دار است. براساس یافته‌ها، میانگین متغیر در مردان نسبت به زنان بیشتر است و به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد مردان از مسئولیت‌پذیری اجتماعی بالاتری برخوردارند.

برای بررسی رابطه بین سن و مسئولیت‌پذیری اجتماعی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. همان‌طور که نتایج جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد، بین سن افراد با مسئولیت‌پذیری اجتماعی ارتباط معنی‌دار وجود ندارد. اما یافته‌ها در مورد ابعاد این متغیر نشان می‌دهد بین مسئولیت‌پذیری با ابعاد قانون‌مندی و سازمان‌یافتگی رابطه ضعیف و معکوس مشاهده می‌شود، به‌طوری که به نظر می‌رسد با افزایش سن، قانون‌مندی و سازمان‌یافتگی افراد کاهش می‌یابد، اما در کل نمی‌توان ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مورد بررسی را تأیید کرد.

برای بررسی تفاوت میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب تحصیلات از آزمون مقایسه میانگین‌ها استفاده شد. همان‌طور که یافته‌های جدول شماره ۱۱ نشان می‌دهد، تفاوت معنی‌داری بین میانگین مسئولیت‌پذیری افراد بر حسب تحصیلات وجود دارد.

جدول ۸. نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر احساس ناامنی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ابعاد آن

نتایج	مسئولیت‌پذیری	خودمدیریتی	قانون‌مندی	وظیفه‌شناسی	سازمان‌یافتگی	نظم‌پذیری	پیشرفت‌گرایی	امانت‌داری
ضریب همبستگی	-۰/۳۱۴	-۰/۲۷۹	-۰/۲۱۳	-۰/۱۹۰	-۰/۱۳۵	-۰/۱۴۸	-۰/۱۳۱	-۰/۲۷۴
* سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۴	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰

* معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد

جدول ۹. نتایج آزمون تی مستقل برای بررسی مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب جنس

جنس	میانگین	تفاوت میانگین	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
مرد	۹۶/۹۰۹	۱/۲۳۶	۳۸۲	۰/۰۰۵
زن	۹۴/۲۶۴	۱/۳۸۷		

جدول ۱۰. نتایج آزمون همبستگی بین سن با مسئولیت‌پذیری اجتماعی

نتایج	مسئولیت‌پذیری	خودمدیریتی	قانون‌مندی	وظیفه‌شناسی	سازمان‌یافتگی	نظم‌پذیری	پیشرفت‌گرایی	امانت‌داری
ضریب همبستگی	-۰/۰۸۳	-۰/۰۰۵	-۰/۱۲۳	-۰/۰۳۴	-۰/۱۰۵	۰/۰۱۸	۰/۰۱۵	-۰/۱۰۰
سطح معنی‌داری	۰/۱۰۳*	۰/۹۲۵*	۰/۰۱۶**	۰/۵۰۸*	۰/۰۴۰**	۰/۷۳۳*	۰/۷۷۴*	۰/۰۵۱*

* غیرمعنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ** معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد

بحث

لیسانس و بالاتر بود و ۷۲/۹ درصد خانواده‌های آنان درآمد بیش از ۱۰ میلیون تومان در ماه داشتند. نتایج نهایی مربوط به بررسی فرضیه‌های پژوهش در جدول شماره ۱۵ خلاصه شده است.

مطابق با دیدگاه سایتس در تئوری نیازهای انسانی، انتظار می‌رفت احساس ناامنی رابطه‌ای معکوس با مسئولیت‌پذیری اجتماعی داشته باشد. نتایج به‌دست‌آمده نیز حاکی از رابطه معنی‌دار و معکوس بین احساس ناامنی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. سایتس معتقد است اگر رخدادهای عینی یا تحولات نظری، امکان واکنش مطلوب از انسان را سلب کند و

این پژوهش با هدف تبیین جامعه‌شناختی احساس ناامنی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی پس از بحران کرونا صورت گرفت و به‌دنبال آن تغییرات اجتماعی ناشی از بحران کرونا در احساس ناامنی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی بررسی شد. یافته‌های تحقیق، از بررسی نمونه‌هایی با میانگین سنی ۳۳/۹ سال و با ترکیبی از ۳۶/۵ درصد از زنان و ۶۳/۵ درصد از مردان در جامعه مورد پژوهش به دست آمد که سطح تحصیلات ۵۰/۵ درصد آنان

جدول ۱۱. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه برای بررسی مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب تحصیلات

تحصیلات	میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی	درون گروهی	برون گروهی	درجه آزادی	آماره F	معنی‌داری
فوق‌لیسانس و بالاتر	۹۳/۱۴۸					
لیسانس	۹۳/۵۸۴					
فوق‌دیپلم	۹۹/۵۵۹					
دیپلم	۹۸/۲۵۷	۱۲۳۲۵۱/۰۶۱	۵۴۴۸/۷۹۱	۷	۲/۰۷۲	۰/۰۳۸
متوسطه	۹۲/۲۵۰					
راهنمایی	۹۸/۸۴۶					
دبستان	۱۰۴/۶۱۵					
بیسواد	۱۱۱/۳۳۶					

جدول ۱۲. نتایج آزمون تعقیبی برای بررسی تفاوت مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب تحصیلات

تحصیلات پاسخگو	اختلاف میانگین	انحراف معیار	سطح معنی‌داری
لیسانس	-۰/۴۳۵*	۲/۶۴۳۵۳	۰/۸۶۹
فوق‌دیپلم	-۶/۴۱۱**	۳/۱۰۷۸۶	۰/۰۴۰
دیپلم	-۵/۲۰۸*	۲/۹۶۳۲۱	۰/۰۸۰
دیپلومات	۰/۸۹۸*	۴/۲۲۰۰۰	۰/۸۳۳
راهنامه‌ی	-۵/۶۹۸*	۴/۰۹۲۸۷	۰/۱۶۵
دبستان	-۱۴/۱۲۴**	۵/۸۳۴۷۳	۰/۰۱۶
فوق‌دیپلم	-۵/۹۷۵**	۲/۹۱۶۵۲	۰/۰۴۱
دیپلم	-۴/۷۷۳*	۲/۷۶۱۸۷	۰/۰۸۵
دیپلومات	۱/۳۳۴*	۴/۰۸۱۱۳	۰/۷۴۴
راهنامه‌ی	-۵/۲۶۳*	۳/۹۴۹۵۴	۰/۱۸۴
دبستان	-۱۳/۶۸۸**	۵/۷۳۵۱۰	۰/۰۱۷

* غیرمعنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ** معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد

ضداجتماعی خود را نشان می‌دهد و صفات نیک انسانی همچون اجتماعی بودن، اعتماد متقابل، احساس تعلق به اجتماع و رضایت از این تعلق را از بین می‌برد. می‌توان چنین نتیجه گرفت که همه‌گیری کرونا با ایجاد احساس ناامنی در بین افراد یک جامعه، عاملی در کاهش مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد به حساب می‌آید.

در نظریه پارسونز هم که به احساس همبستگی در بین افراد جامعه به‌عنوان عامل ایجاد احساس دوستی و احترام متقابل و پیروی از هنجارهای نهادینه‌شده جامعه می‌پردازد، هر عاملی که بتواند انگیزش اجتماعی برای تعهد و همبستگی را خدشه‌دار کند می‌تواند بر کنش‌های موافق با جامعه تأثیر منفی بگذارد.

انگیزه‌های او شکوفا نشود، معنای او از زندگی دگرگون می‌شود و انجام رفتار و تصمیم‌گیری عقلانی را با محدودیت روبرو خواهد کرد و امکان کنترل افراد بر مدیریت رفتار خود را مختل می‌کند. در نهایت، همه این عوامل به مخاطراتی برای امنیت جامعه انسانی منجر می‌شود. در این نظریه، احساس امنیت مختص به فرد نیست، بلکه شامل صیانت و حراست از زندگی مردم و حفاظت از جان و مال و کلیه شئون زندگی انسان در برابر مخاطراتی است که آسودگی را از آن‌ها سلب می‌کند و ترس و بی‌اطمینانی را جایگزین می‌کند.

این یافته‌ها همسو با نظریه کلمنت و کلیمن (۱۹۷۷) نیز است. به اعتقاد آن‌ها، ترس از ناامنی در رفتارهای انزواگرایانه و

جدول ۱۳. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه برای بررسی مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب وضعیت اشتغال

وضعیت اشتغال	میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی	درون گروهی	برون گروهی	درجه آزادی	آماره F	معنی‌داری
بخش خصوصی	۹۲/۷۶۱					
بخش دولتی	۹۰/۲۰۰					
شغل آزاد	۹۸/۱۳۰					
بازنشسته	۱۰۳/۴۵۴	۱۲۰۸۲۶/۰۲۶	۷۸۷۳/۸۲۶	۶	۴/۰۹۵	۰/۰۰۱
خانه‌دار	۹۳/۰					
دانشجو	۹۷/۰۷۱					
بیکار	۱۰۹/۲۲۷					

جدول ۱۴. نتایج آزمون تعقیبی برای بررسی تأثیر وضعیت اشتغال بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد

سطح معنی‌داری	انحراف معیار	اختلاف میانگین	وضعیت اشتغال
۰/۰۰۰	۴/۴۳۳۴۱	۱۶/۴۶۵**	بخش خصوصی
۰/۰۰۰	۴/۵۸۰۱۵	۱۹/۰۲۷**	بخش دولتی
۰/۰۰۹	۴/۲۴۸۷۱	۱۱/۰۹۶**	شغل آزاد
۰/۳۸۳	۶/۶۱۰۸۷	۵/۷۷۳*	بازنشسته
۰/۰۰۰	۴/۴۴۲۶۵	۱۶/۲۲۷**	خانه‌دار
۰/۰۰۵	۴/۲۸۷۵۷	۱۲/۱۵۵**	دانشجو
۰/۰۱۲	۳/۱۴۵۳۹	-۷/۹۳۰**	شغل آزاد
۰/۰۲۷	۵/۹۶۲۰۲	-۱۳/۲۵۴**	بازنشسته
۰/۴۱۱	۳/۴۰۲۸۱	-۲/۸۰*	خانه‌دار
۰/۰۳۲	۳/۱۹۷۷۰	-۶/۸۷۱**	دانشجو

* غیر معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ** معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد

سبب شده احساس ناامنی که ناشی از مخاطره و بحران پیش آمده برای سلامتی بوده با احساس ناامنی‌های دیگر تشدید نشود. در هر دو کشور، ترس‌های ناشی از بیماری همه‌گیر با تقویت اعتماد نهادی بیشتر از ناامنی‌های تجربه‌شده اهمیت دارد. مقایسه نتیجه این پژوهش با یافته‌های آن‌ها، اهمیت مدیریت انتظارات اجتماعی را نشان می‌دهد.

نتایج حاصل از بررسی روابط و تفاوت میانگین متغیر وابسته پژوهش نسبت به متغیرهای زمینه‌ای نشان‌دهنده آن است که بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و متغیر سن رابطه معنی‌داری وجود ندارد. اما نتایج در ارتباط با تفاوت میانگین مسئولیت‌پذیری

در نتیجه، وقوع بحران‌هایی نظیر کووید-۱۹ که باعث انقطاع روابط و دوری‌گزینی افراد به واسطه ایجاد حس ناامنی در تعاملات اجتماعی می‌شود، می‌تواند تأثیر منفی بر انسجام اجتماعی بگذارد و در نهایت مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در جامعه کاهش دهد.

در عین حال، یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش دلپی و همکاران (۲۰۲۱) که در طول همه‌گیری کرونا در کشورهای آلمان و انگلستان انجام داده‌اند همسویی نشان نمی‌دهد. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد اعتماد اجتماعی افراد که بر مسئولیت‌پذیری تأثیرگذار است، تا حد زیادی با ناامنی ارتباطی ندارد. به نظر می‌رسد تقویت اعتماد نهادی با تلاش نهادهای مرتبط با سلامتی

جدول ۱۵. نتایج نهایی بررسی فرضیه‌های تحقیق

نتیجه	معنی‌داری*	آماره t	آزمون آنالیز واریانس	ضریب همبستگی پیرسون	فرضیه
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰			-۰/۳۱۴	بین احساس ناامنی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد رابطه وجود دارد.
رد فرضیه	۰/۱۰۳			-۰/۰۸۳	بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد و سن آن‌ها رابطه وجود دارد.
تأیید فرضیه	۰/۰۰۱		۴/۰۹۵		مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد بر حسب نوع شغل آن‌ها متفاوت است.
تأیید فرضیه	۰/۰۳۸		۲/۰۷۲		مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد بر حسب میزان تحصیلات آن‌ها متفاوت است.
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰		۵/۷۵۸		مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد بر حسب میزان درآمد آن‌ها متفاوت است.
تأیید فرضیه	۰/۰۰۵	۵/۸۳۶			مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد بر حسب جنسیت آن‌ها متفاوت است.

* معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد

بدین صورت که کارکنان بخش دولتی نسبت به سایر گروه‌های شغلی از مسئولیت‌پذیری کمتری برخوردارند و افراد بیکار از میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی بیشتری نسبت به سایر گروه‌های شغلی برخوردار هستند. این نتایج نیز اگرچه در شرایط نرمال جامعه دور از انتظار است، ولی با توجه به اینکه دوره کرونا باعث تخریب روابط اجتماعی متعارف شده، قابل توجیه است. همچنان‌که در نظریه گلستر عنوان شده، عدم توجه به نیازها و خواسته‌های دیگران در آن شرایط، روابطی که انسان‌ها برای مسئولیت‌پذیری، هم در معنای فردی و هم در معنای اجتماعی به‌عنوان شاخص بهزیستی روان‌شناختی به آن نیاز دارند را مخدوش کرده است. در چنین شرایطی، روابط اجتماعی از شکل عادی خارج می‌شود و به‌ویژه در مشاغل که بیشتر تحت تأثیر شرایط کرونایی بوده‌اند این روابط بیشتر آسیب دیده است. در واقع، به نظر می‌رسد ارزش‌های اجتماعی درونی‌شده نظیر نوع‌دوستی در دوره کرونا تغییر کرده و ارزش‌های فردگرایانه جای آن را گرفته است. از این رو، کنش‌هایی که در ارتباط با ارزش‌های اجتماعی شکل می‌گیرد نظیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی، در دوره پساکرونایی کمتر شده است.

نتیجه‌گیری

مسئولیت‌پذیری و مسئول بودن در برابر جامعه و مردم و نیاز آدمی به تعامل و ارتباط با دیگران، از اساسی‌ترین نیازهای زندگی آدمی است. بنابراین احساس تعهد انسان نسبت به خود و دیگران و تحمل و پذیرش دیگران در گرو زندگی گروهی است؛ زندگی گروهی‌ای که حتی پس از خاتمه بحران کووید-۱۹ همچنان متأثر از آسیب‌های اجتماعی و روانی این همه‌گیری قرار دارد.

براساس نتایج به‌دست‌آمده پیشنهاد می‌شود:

- نظر به رابطه معکوس بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و احساس ناامنی، برای ایجاد احساس امنیت اجتماعی، ساختار نهادهای اجتماعی بازنگری شود، زیرا براساس یافته‌ها، تقویت اعتماد نهادی نقش مهمی در کاهش احساس ناامنی و افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارد.

- با توجه به رابطه بین تحصیلات و جنسیت با مسئولیت‌پذیری اجتماعی و پایین بودن میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی در شرایط بحرانی، در بین افراد تحصیل‌کرده و زنان، لازم است پژوهش‌های مستقلی جهت بررسی عوامل مرتبط با کاهش میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی در این خصوص انجام شود.

- همچنین با توجه به رابطه بین تربیت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، لازم است سیاست‌گذاران حوزه آموزش توجه بیشتری به بحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی داشته باشند. نهادینه شدن مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌تواند به حفظ آن، هنگام وقوع بحران‌های فراگیر کمک کند.

اجتماعی بر حسب جنس نشان می‌دهد میانگین متغیر مذکور در مردان بیشتر است. نتایج حاصله در ارتباط با متغیر جنس با نظریات آلمیدا و برمرس و تحقیقات صورت‌گرفته همچون پژوهش **هاچ و استفان (۲۰۱۵)** که با هدف بررسی تأثیر جنسیت بر ادراکات مسئولیت‌پذیری فردی و شرکتی صورت گرفته است، تفاوت دارد. به نظر می‌رسد پس از خاتمه بحران کووید-۱۹، زنان به‌دلیل تجربه ترس و اضطراب در این دوران نسبت به مسائل و امور اجتماعی، احساس ناامنی بیشتری را تجربه کرده‌اند که همین امر سبب کاهش مسئولیت‌پذیری اجتماعی در زنان شده است. نتایج پژوهش **قاضی‌زاده و کیانپور (۱۳۹۴)** در بررسی بی‌تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان نشان داده میزان بی‌تفاوتی اجتماعی بر حسب متغیرهای جنسیت به‌شکل معنی‌داری متفاوت است؛ به این صورت که به نظر می‌رسد هنگام وقوع حالت‌های اضطراری، مردان بی‌تفاوتی کمتری نسبت به زنان نشان می‌دهند و احساس مسئولیت اجتماعی مردان در شرایط وقوع مخاطره بیشتر از زنان است. این نتیجه با یافته‌های پژوهش حاضر مطابقت دارد و به این ترتیب می‌توان گفت به نظر می‌رسد وقوع بحران با افزایش احساس ناامنی در زنان، مسئولیت‌پذیری اجتماعی را کاهش می‌دهد.

براساس یافته‌ها، تفاوت میانگین متغیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر حسب سطح تحصیلات افراد معنی‌دار است؛ به‌طوری که افراد کمتر تحصیل‌کرده از میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی بیشتری نسبت به سطوح تحصیلی لیسانس و بالاتر برخوردارند. اگرچه به‌طور منطقی به نظر می‌رسد با افزایش تحصیلات که به افزایش آگاهی افراد منجر می‌شود میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی باید بالا برود. اما نتایج تحقیق حاضر همسو با یافته‌های پژوهش **جوادی و همکاران (۱۴۰۰)** که نشان داد رابطه بین تحصیلات و مسئولیت‌گریزی به‌طور مستقیم معنی‌دار است، برخلاف انتظار در این خصوص بوده است. این یافته‌ها را می‌توان با نظریه شوپ تبیین کرد. به نظر او، برخلاف مخاطرات طبیعی مثل سیل و زلزله که موجب همدلی انسان‌ها و انسجام اجتماعی بیشتر برای عبور از شرایط پرمخاطره می‌شود، در شرایط اپیدمی و پاندمی به‌ویژه در موارد طولانی‌مدت، به‌دلیل افزایش حس بدگمانی نسبت به دیگران که ریشه در ترس از مرگ دارد، انسان‌ها به‌جای اینکه برای نجات جمع به دیگران فکر کنند، به احتمال زیاد به‌دنبال آن هستند که خود چیزی از دست ندهند. به اعتقاد گینات نیز وجود انسان‌های بی‌تفاوت، ناشی از تربیتی است که در آن احساس مسئولیت مطرح نبوده است. به نظر می‌رسد بحران کرونا با افزایش بی‌تفاوتی نسبت به اجتماع، تأثیر قابل‌توجهی بر کاهش مسئولیت‌پذیری اجتماعی داشته است، به‌طوری که در حال حاضر با وجود اینکه جامعه از شرایط ناامن کرونایی عبور کرده، اما هنوز افراد روحیه ارجح داشتن خود و منافع فردی خود را حفظ کرده‌اند.

یافته‌ها همچنین نشان می‌دهند میانگین مسئولیت‌پذیری اجتماعی افراد بر حسب وضعیت اشتغال آن‌ها متفاوت است؛

- با توجه به رابطه بین اشتغال و مسئولیت‌پذیری اجتماعی و پایین بودن میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین افراد شاغل در بخش دولتی پس از بحران همه‌گیری کرونا، توجه به بازسازی روابط انسانی و موازین تکریم ارباب‌رجوع در محیط کار می‌تواند عاملی مؤثر در بالا بردن میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی در سطح جامعه به حساب آید.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

هرگونه اصول اخلاقی و حقوقی که مربوط به شرکت‌کنندگان است رعایت شده است.

حامی مالی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد مصطفی رستمی گروه علوم اجتماعی دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز می‌باشد. این پژوهش هیچ‌گونه کمک مالی از سازمانی‌های دولتی، خصوصی و غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

مشارکت‌نویسندگان

اعتبارسنجی و نظارت و مدیریت پروژه: فتانه حاجیلو و محمدباقر علیزاده اقدم؛ تحلیل، تحقیق، بررسی، منابع، نگارش پیش‌نویس، ویراستاری و نهایی‌سازی نوشته، بصری‌سازی: فتانه حاجیلو و مصطفی رستمی؛ مفهوم‌سازی و روش‌شناسی: همه نویسندگان.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی

محققان از کلیه افرادی که در انجام پژوهش محققان را یاری کرده‌اند نهایت قدردانی و تشکر را دارند.

References

- Ahmadi, S., Ahmadi, S., Adeli, A., Amiri, R., & Amiri, R. (2012). [An investigation of the relationship between feeling of disorder and feeling of insecurity among citizens of Yasouj (Persian)]. *Strategic Research on Social Problems*, 1(3), 63-80. [\[Link\]](#)
- Ahmadizamani, Z., Goodarzi, A., & Dialameh, N. (2020). [Systematic review of factors affecting student responsibility with emphasis on the role of the school (Persian)]. *Islamic Perspective on Educational Science*, 7(13), 23-57. [\[DOI:10.30497/EDUS.2020.74912\]](#)
- Azad Aramaki, T. (2019). [Corona Pandemic and Iranian Society (Persian)]. Tehran: Institute of Cultural and Social Studies. [\[Link\]](#)
- Bashir, H. (2020). [News analysis- relation between Coronavirus crisis (Persian)]. *Rasaneh*, 31(2), 5-30. [\[Link\]](#)
- Delhey, J., Steckermeier, L. C., Boehnke, K., Deutsch, F., Eichhorn, J., & Kühnen, U., et al. (2021). Existential insecurity and trust during the coronavirus pandemic: The case of Germany. *Journal of Trust Research, Taylor & Francis Journals*, 13(2), 140-163. [\[Link\]](#)
- Clemente, F., & Kleiman, M.B. (1977). Fear of crime in the United States: A multivariate analysis. *Social Forces*, 56, 519-531. [\[Link\]](#)
- Darvishi, Abdul Vahed. (2014). [The effect of cooperative teaching method on responsibility, academic progress and self-confidence of secondary school students in Shahr-Khorameh (Persian)] [M.A.thesis]. Maroodasht: Islamic Azad University, Maroodasht branch.
- Eghdampour, R., Keshtiaray, N., & Esmaili, R. (2020). [Student's experiences of Social Responsibility in the university (Persian)]. *Journal of Higher Education Curriculum Studies*, 10(20), 237-264. [\[Link\]](#)
- Ebadi, W. (2013). [Investigation of social and cultural factors affecting the social responsibility of students (case study: Students of Islamic Azad University, Mahshahr branch)(Persian)] [MA thesis]. Ahvaz: Shahid Chamran University of Ahvaz.
- Salagi, M., Motalebi, D., & Gholamipour, E. (2019). [Corona Pandemic and Iranian Society: Cultural and social strains (Persian)]. Tehran: Research Institute of Culture, Art and Communication. [\[Link\]](#)
- Ghasizadeh, H., & Kianpour, M. (2015). [A study of social apathy among students (the case of the University of Isfahan) (Persian)]. *Strategic Research on Social Problems*, 4(1), 59-78. [\[Link\]](#)
- Ghaemi Bab Anari, S. Z., & Migun Puri, M. R. (2018). [Investigating the level of social responsibility of women compared to men (case study: Financial workers of Shiraz city) (Persian)]. *Scientific Journal of Interdisciplinary Research on Women*, 1(1), 37-53. [\[Link\]](#)
- Golchin, M., Hosseini, M. R., Emamalizadeh, H., & Anasori, A. M. (2016). [An empirical analysis of the relationship between social factors and the tendency towards altruistic behavior (case study: Citizens of Hamedan)(Persian)]. *Quarterly Journal of Urban Sociological Studies*, 6, 85- 112. [\[Link\]](#)
- Gough, H. (1995). Harrison Gough Responsibility Questionnaire.
- Ojedokun, I. M. (2021). Influence of coronavirus disease (COVID-19) on spiritual well-being and insecurity among Nigerian citizens. *African Journal of Social Work*, 11(3), 139-144. [\[Link\]](#)
- Radfar, M., & Habibzadeh, A. (2017). [Social factors affecting the feeling of social security(Persian)]. *Social Security Quarterly*, 10, 53-84. [\[Link\]](#)
- Rezadoost, K., Zakavi, E., & Asgari, E. (2021). [Investigating social factors related to the sense of social security (case study: Residents of District 2 of Ahvaz) (Persian)]. *Journal of Social Order*, 13(2), 185-216. [\[Link\]](#)
- Razavi Tousi, S.M., & Saei, M. H. (2013). [Feeling insecure in society among Tehranian Citizens focusing on publication of violent incidents during last year (Persian)]. *Journal of Culture-Communication Studies*, 12(16), 83-127. [\[Link\]](#)
- Schwab, K., & Mallerer, T. (2020). *Covid-19: The great reset*. Hampshire: Forum Publishing. [\[Link\]](#)
- Sahebi, A., Zalizadeh, M., & Zalizadeh, M. (2015). [Choice theory: An approach to accountability (Persian)]. *Rooyesh*, 4(2), 113-134. [\[Link\]](#)
- Safarian, M., Adhami, A., & Moradi, A. (2020). [Recognition of the relationship between individualism and relative deprivation with apathy (Case Study of Kermanshah Youth) (Persian)]. *Journal of Culture-Communication Studies*, 21(49), 255-287. [\[DOI:10.22083/jcs.2019.187991.2810\]](#)
- Taj Bakhsh, Gh. (2021). [Data analysis of the women's insecurity foundation during the corona pandemic (Persian)]. *Journal of Woman and Family Studies*, 9(1), 162-188. [\[DOI:10.22051/JWFS.2021.34034.2579\]](#)
- Tahmasebi, H., Heydari, M. T., Vaezi, M., & Rasoulzade, Z. (2022). [Explain The role of NGOs in increasing social resilience against the Corona pandemic(Case study: Tabriz city) (Persian)]. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 9(4), 1079-1102. [\[DOI:10.22059/JURBANGEO.2021.322716.1510\]](#)
- Droms Hatch, C., & Stephen, S. A. (2015). Gender effects on perceptions of individual and corporate social responsibility. *Journal of Applied Business and Economics*, 17(3), 63-71. [\[Link\]](#)
- Hakim Khani, M. T., & Fakhimi Azar, S. (2017). [Investigating the relationship between social vitality and social responsibility of employees of Tabriz Metropolitan Fire (Persian)]. *Socio-Cultural Changes*, 15, 122-141. [\[Link\]](#)
- Iman, M.T., & Jalaian Bakhshandeh, V. (2009). [Investigation and explanation of the relationship between social responsibility and social capital among the youth of Shiraz (Persian)]. *Applied Sociology*, 21(1), 19-42. [\[Link\]](#)
- Jalili Telchghah, F., Kaldi, A., & Aghajani Mursaa, H. (2022). [Analysis of the state of social ethics with an emphasis on "social responsibility" in the case study of Tehran (Persian)]. *Sociological Studies*, 55(15), pp. 143-159. [\[Link\]](#)
- Jafari, Kh., and Mesgarzadeh, S., & Mirzakhani, M. (2017). [Factors affecting the social security of Tabriz citizens (Persian)]. *Sociological Studies*, 11, 61-83. [\[Link\]](#)
- Javadi, M., Shiani, M., Mohseni Tabrizi, A., & Vadiea, S. (2022). [The relationship between social mistrust and citizenship aversion (among citizen of Tehran) (Persian)]. *Iranian Journal of Sociology*, 23(1), 147-170. [\[DOI:10.22034/jsi.2022.557316.1603\]](#)
- Khoshfar, Gh., Mohammadi, A., and Mohammadzadeh, F., Mohammadi, R., & Akbarzadeh, F. (2014). [Social security and social health (case study: Youth aged 15-29 in Qain city) (Persian)]. *Iranian Journal of Social Studies*, 9, 102-71. [\[Link\]](#)
- Kazempour, E., & Babapour Vajary, M. (2018). [The effectiveness of peace education on students' responsibility (Persian)]. *Journal of New Approaches in Educational Administration*, 8(32), 65-82. [\[Link\]](#)

- Kalateh Sadati, A., & Falakuddin, Z. (2021). [Policy-making and promotion of humanitarian action in crises; study of student groups being active in the covid 19 pandemic (Persian)]. *Contemporary Sociology Research*, 10(18), 147-174. [DOI:10.22084/CSR.2021.23108.1884]
- Mergler, A., & Shield, P. (2016). Questionnaire of personal responsibility for adolescents Mergler and Shield. [Link]
- Mohammadi, S. A., Shikaleslami, R., & Fooladchang, M. (2019). [Responsibility in emerging adulthood: The role of family communication patterns and identity dimensions (Persian)]. *Bianual Journal of Applied Counseling*, 9(2), 1-22. [DOI:10.22055/JAC.2019.30981.1700]
- Mosallanejad, A., & Pilten, F. (2013). [Investigation of social factors affecting the feeling of social security (case study of female students of Jahrom universities) (Persian)]. *Sociological Studies*, 7, 109-122. [Link]
- Moradi, A. (2020). [Investigating the relationship between cultural intelligence and social responsibility among post graduate student of Kermanshah Islamic Azad University (Persian)]. *Cultural Studies & Communication*, 16(59), 353-381. [Link]
- Mir Mohammadi, M. S., Haghghatian, M., & Jahanbakhsh, E. (2016). [A study on socio-cultural factors affecting the youth responsibility in Tehran (Persian)]. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 15(34), 151-167. [Link]
- Monfared, E., Vahedi, M., & Haghgoo, H. A. (2021). [Negative effects of the COVID-19 pandemic on home integration, community integration, and productive activities (Persian)]. *Archives of Rehabilitation*, 22(3), 342-361. [Link]
- Nemati, P. (2007). [Responsibility questionnaire (Persian)].
- Noee, Z., Moatamedy, A., Eskandari, H., Farrokhi, N., & Poshtmashhadi, M. (2020). [Designing and validating a social responsibility-based educational program for at-risk youth (Persian)]. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 16(2), 274-247. [Link]
- Statistical Centre of Iran. (2022). [Population of Tabriz city (Persian)]. Tehran: Statistical Centre of Iran. [Link]
- Zakeri Nasrabadi, Z., Maher, Z., & Abdullahi, A. S. (2022). [Analyzing the Citizens' Lived Experience of Facing the COVID-19 Pandemic in Their Daily Life (Case Study: Isfahan City) (Persian)]. *Strategic Research on Social Problems*, 11(2), 93-122. [DOI:10.22108/SRSP.2022.135604.1856]
- Zamani, T., Maddahi, J., karimi Manjarmoe, Y., & Baghshirin, G. (2021). [Sociological study of the outbreak of the covid-19 pandemic and its relationship with the feeling of social insecurity: A case study of Tehran Citizens (Persian)]. *Socio-Cultural Strategy*, 10(2), 319-355. [Link]
- Zare, H., & Ghorbani, S. (2020). [Developing a model for predicting helping behaviors based on the variables of risk perception, self-efficacy and social problem with respect to the mediator variable of responsibility (Persian)]. *Social Cognition*, 9(18), 123-136. [DOI:10.30473/sc.2021.52567.2535]